

Vlaanderen
is materiaalbewust

MEMORANDUM VOOR DE VLAAMSE, FEDERALE EN EUROPESE VERKIEZINGEN IN 2024

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER

OVAM

[OVAM.VLAANDEREN.BE](https://ovam.vlaanderen.be)

Een ambitieus afval-, materialen- en bodembeleid is een fundamentele bouwsteen voor een klimaatneutrale en gezonde omgeving

Met deze voorstellen wil de OVAM enkele deskundige beleidsvoorstellen aanreiken voor een ambitieus en tegelijk realistisch toekomstig afval-, materialen- en bodembeleid. Deze tekst drukt dus geenszins een evaluatie of appreciatie van het huidige beleid uit.

Zorg dragen voor een gezond en proper Vlaanderen

Voor de OVAM blijft een **milieuveilige en gezonde omgeving** belangrijk bij de uitvoering van haar kerntaken: een **duurzaam beheer van materiaalkringlopen en bodem**. **Dat betekent ervoor kiezen om afvalstoffen te voorkomen en om verontreiniging, voornamelijk veroorzaakt door afvalstoffen te voorkomen en op te sporen**. Het betekent ook processen uitwerken om niet te voorkomen afvalstoffen maximaal en op een veilige manier te recupereren. Als recyclage daarvoor geen garanties biedt, is een veilige omzetting in energie de volgende optie. Kan ook dat niet omwille van milieu- of technische redenen, dan moet de OVAM een veilige berging van de afvalstromen verzekeren. Stoorstoffen zoals asbest tonen het belang aan van de OVAM bij het verzekeren van een veilig Vlaanderen. We gaan ook de impact van verontreinigingen op de bodemkwaliteit na. **We saneren waar noodzakelijk de verontreiniging op risicolocaties en voorkomen dat bodemverontreiniging verspreid raakt.**

Deze activiteiten richten zich voornamelijk op het oplossen van afval- en bodemproblemen. Willen we **als maatschappij deze problemen ook voorkomen, dan moeten we volop de kaart trekken van een circulaire, klimaatneutrale en gezonde economie en van een integrale bodemzorg.**

Bijdragen aan meer circulariteit en een doelgericht klimaatbeleid

De OVAM draagt actief bij aan de omslag naar een **circulaire**, klimaatneutrale, en zelfs klimaatpositieve economie en zorgt mee voor de uitvoering van het Vlaamse Energie- en Klimaatplan. De impact op klimaat en gezondheid is dus een belangrijk criterium om beleidsvoorstellen te beoordelen. **Minder gebruik van grondstoffen** heeft het meeste impact op de reductie van de uitstoot van broeikasgassen in zowel productie-, gebruiks- als afvalfase. Deze transitie moet volgens ons gerealiseerd worden door onder meer de **juridische, financiële en sociale instrumenten** waarover de overheid beschikt doelgericht in te zetten. De OVAM wil samen met alle betrokkenen op evenwaardige wijze de schouders zetten onder een beleid dat circulariteit nastreeft. Ze verwacht een duidelijk politiek engagement in die richting. De keuze voor een omslag naar circulariteit moet blijken uit **beleidsdoelstellingen en -maatregelen binnen en over sectoren en beleidsdomeinen heen**. Beleidsplannen zoals bijvoorbeeld het mobiliteitsplan, de industriële klimaatstrategie, klimaatadaptatieplan, omgevingsplanning... moeten dan ook beter op elkaar worden afgestemd .

Europa zette met het Europese actieplan Circulaire Economie een belangrijke stap in de richting van een concurrentieel en duurzaam industrieel beleid. Als regio met voortrekkersrol blijven we een **ambitieuw Europees beleid** ondersteunen en promoten. Zo delen we goede praktijken maar houden we ook een oog op innovatieve praktijken in andere vooruitstrevende landen, om verder vooruitgang te boeken in de uitrol van de circulaire economie.

Naar een uitfasering van zeer zorgwekkende stoffen

De aanwezigheid van zeer zorgwekkende stoffen in alle milieucompartimenten maar ook in materialen, producten, infrastructuren en gebouwen is een mogelijke bedreiging voor de gezondheid en de milieukwaliteit en vergt een gewijzigde beleidsmatige aanpak.

De inzichten over de aanwezigheid van zeer zorgwekkende stoffen in tal van producten nemen voortdurend toe. Recyclage van afvalstromen kan in het gedrang komen door deze stoffen. De OVAM opteert daarom voor een beleid van **monitoring, traceerbaarheid en uitfasering**.

Op vlak van bodembeheer is de wetgeving vandaag onvoldoende geschikt om diffuse verontreiniging aan te pakken. De OVAM startte al een traject op waarbij deze wetgeving grondig tegen het licht gehouden wordt met een actualisering als doel. Op het **internationale niveau moet Vlaanderen een trekkersrol opnemen** om gegarandeerd veilig gesloten materiaalkringlopen te verkrijgen. Dit moet vooral tot uiting komen door in relevante Europese en internationale processen aan te sturen op voldoende ambitieuze beleidskaders.

Materiaalkringlopen verder sluiten, materiaalgebruik verminderen

De doelstellingen van het Vlaams Energie- en Klimaatplan (VEKP) over de beperking van **afvalgerelateerde klimaatemissies**, vooral door een verdere beperking van het **restafval**, zijn heel ambitieus. De hoeveelheid restafval moet volgens het VEKP dalen tot 100 kg per inwoner in 2030. Voor bedrijfsrestafval wordt een gelijkwaardige daling nagestreefd van 30% tegen 2030. Dat betekent concreet dat **extra maatregelen nodig zijn** op het vlak van afvalvoorkoming, het hergebruik van producten en materialen, de selectieve inzameling van afval en het vergroten van afzetmogelijkheden voor recyclaten. We rekenen hiervoor op de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid en een aangepast heffingskader zodat recyclage financieel voordeliger is dan storten of verbranden. Er valt beleidsmatig nog winst te rapen bij onder meer grofvuil, bedrijfsrestafval, **bio-afval**, luiers en incontinentiemateriaal, **kunststoffen, verpakkingen, textiel** en meubels.

Vaak gaat het om afvalstromen die een grote materiaalvoetafdruk hebben en nog in aanzienlijke mate in het restafval terecht komen. Dit geldt in het bijzonder voor bio-afval waar op korte termijn grote uitdagingen liggen op het vlak van preventie van voedselverlies en een veralgemeende selectieve inzameling. Volgende legislatuur moeten de criteria en het beleidskader voor de afbouw van de capaciteit inzake afvalverbranding worden bekrachtigd.

De OVAM verwacht veel van **maatregelen aan het begin van de keten** en kijkt daarvoor, naast onze gewestelijke stimulerende maatregelen, vooral naar initiatieven op het Europese niveau (o.a. de totstandkoming van de Ecodesign Verordening). Een effectieve maatregel kan zijn om geen producten op de markt toe te laten zonder bijhorende productstrategie inzake afvalpreventie en recyclage. De OVAM acht het **belangrijk dat Vlaamse en Belgische overheden een meer pro-actieve rol spelen in de totstandkoming van een sterk beleid gericht op ecodesign**.

De **bouwsector** is zowel vanuit klimaat- als materiaallogpunt relevant. De OVAM zet verder in op instrumenten (bijvoorbeeld TOTEM) die de **volledige voetafdruk** van gebouwen in rekening nemen: van ontwerp over bouw naar renovatie, gebruik en afbraak. We pleiten voor een verplichte berekening van de volledige voetafdruk van vergunningsplichtige renovaties en nieuwbouwen. We maken verder werk van een asbestveilig Vlaanderen zoals voorzien in het **Actieplan Asbestafbouw**.

Zwerfvuil blijft hoog op de maatschappelijke agenda staan. Met het gewijzigde Interregionaal Samenwerkingsakkoord zetten we belangrijke stappen vooruit. Samen met de belangrijkste actoren blijven we het platform **Mooimakers** ondersteunen in hun strijd tegen zwerfvuil en hun taak om het lokale zwerfvuilbeleid te versterken. We rollen, in overleg met de verpakkingssector, milieuorganisaties en de andere gewesten een **algemeen statiegeldsysteem** uit.

Werken aan een gezonde bodem

Een beleid voor een gezonde bodem vertrekt van de **integratie van bodemdata** (bronaanpak, grondverzet, moment van overdracht ...) en een performante monitoring van bodemcontaminatie in Vlaanderen. Door samen met andere partners de data uit te bouwen vergroten onze **inzichten in de bodemkwaliteit** in Vlaanderen. Dat biedt perspectief om **handelingskaders** uit te werken voor het zorgzaam omgaan met bodem en om verder te evolueren naar een **gezonde bodem**. Ook onderzoeken we of financiële stimuli een positief effect kunnen hebben op de bodemkwaliteit. Daarnaast biedt de data-uitbouw ook inzichten in onze **omgevingsdruk** en kunnen we -samen met de betrokkenen- een geïntegreerde aanpak hiervoor uitwerken. De OVAM zet hierbij haar expertise in bodemverontreiniging in.

Met deze inzichten werkt de OVAM in het bijzonder een aanpak uit om **diffuse bodemverontreiniging** te beheersen in relatie met de verschillende omgevingsfactoren. We brengen daarbij in kaart welke impact, zowel positief als negatief, het circulair gebruik van afvalstromen op de bodemkwaliteit heeft. Deze kennis gebruiken we onder meer om het normenkader voor bouwstoffen en bodemverbeteraars te evalueren.

We werken een nieuw decretaal kader uit en bouwen het **bodemattest** verder uit met de uitwisseling en ontsluiting van de beschikbare bodeminformatie.

De kennishub over **zeer zorgwekkende stoffen**, het kenniscentrum voor innovatieve saneringstechnieken en de samenwerking Grond+Zaken binnen de Vlaamse overheid kunnen gelden als opstap naar een integraal bodemzorgplan met alle voor de bodemgezondheid relevante entiteiten. Tegelijk **pleiten we voor een meer immissiegedreven vergunningsbeleid**, om zo de impact op de milieucompartimenten en de milieugebruiksruimte te minimaliseren.

Bodemverontreiniging wegwerken

De “vervuiler betaalt” blijft het uitgangspunt bij een **brongerichte aanpak** van de sanering van **historisch verontreinigde gronden**. Dit principe verscherpen we nog, ook in het kader van handhaving. Om de prioriteiten in sanering te bepalen, hanteren we criteria die focussen op milieukwaliteit, gezondheid en ruimtegebruik. Die criteria evalueren we en sturen we bij in samenwerking met andere entiteiten van de Vlaamse overheid. Op deze manier behouden we de doelstelling om **tegen 2036 de BATNEEC-sanering van hot spots met de hoogste prioriteit** te hebben opgestart, ook voor de ambtshalve werking. We beheren een portfolio van te saneren percelen en schatten jaarlijks in wat de behoefte is aan mensen en middelen om deze doelstelling in 2036 te bereiken. De brown-en blackfields benaderen we eveneens vanuit de focus milieukwaliteit, duurzaamheid, circulariteit, gezondheid en ruimtegebruik. Vanuit de bestaande samenwerkingen zoals bij de brownfieldconvenanten, versterken we onze steun aan lokale besturen als ze hun brown- en blackfields terug in omloop brengen. Om de bodemsanering nog laagdrempeliger te maken, sleutelen we verder aan de **vereenvoudiging van procedures** (overdracht, beperking stapsgewijze benadering) en blijven we de **particuliere ontzorging** als uitgangspunt hanteren bij onze aanpak.

Voor de sanering van **waterbodems** vervult de **OVAM een ondersteunende rol**. We leveren de beschikbare data aan en focussen op hotspots zodat waterloopbeheerders de problematiek doelgericht kunnen aanpakken. De OVAM houdt de vinger aan de pols wat betreft de beschikbare capaciteiten voor verwerken, verbranden en storten van bagger- en ruimingsspecie.

Efficiënte handhaving als sluitstuk van het beleid

De OVAM pleit voor een **nauwe samenwerking met andere (omgevings)entiteiten** binnen de Vlaamse overheid voor een milieuhandhaving die bewust mikt op de belangrijkste milieuproblemen. Zo verhogen we de pakkans en pakken we met impactvolle acties relevante milieu-inbreuken aan. Nieuwe technologieën moeten toezichthouders in staat stellen om milieu-inbreuken snel op te sporen en vervuiling te voorkomen. De **OVAM moet in staat blijven om zelf in te grijpen en impact te hebben op situaties die onze deskundigheid inzake afval/bodem noodzaken.**

Tegelijk blijft de OVAM aandacht schenken aan **compliance promotion**, door in nauwe samenwerking met diverse sectoren proactief actie te ondernemen of daar op aan te sturen. De betrokken economische sectoren hebben er zelf alle belang bij dat er geen oneerlijke concurrentie ontstaat door free rider-gedrag van spelers die de vastgelegde maatregelen niet naleven.

Data inzetten in beleid en communicatie

De **ontwikkeling van een hernieuwde datastrategie is een prioriteit voor de OVAM**. Vanuit haar processen verzamelt de OVAM heel wat informatie over materiaal- en afvalstromen en bodemkwaliteit. De OVAM wil de **kwaliteit en bruikbaarheid** van deze gegevens verbeteren, onder meer door de uitrol van MATIS; een innovatief en geïntegreerd systeem om gegevens inzake afval- en materiaalstromen te verzamelen en te verwerken. Deze data wil de OVAM, **samen met andere entiteiten van de Vlaamse overheid**, gebruiken voor een krachtig en efficiënt beleid. De OVAM hecht daarbij veel belang aan maatschappelijke **transparantie en openbaarheid van milieu-informatie**, rekening houdend met de privacyregels.

Elke euro telt

Zowel voor het afval- en materialenbeheer als voor de sanering van bodems kent Vlaanderen een belangrijke financieringsuitdaging. Om die aan te gaan moet het principe **‘de vervuiler betaalt’** maximaal worden doorgetrokken. De **financiële opbrengsten** die hieruit voortvloeien moeten in eerste instantie **regulerend** werken maar kunnen daarnaast bijdragen aan de geschatte **financieringsuitdaging**. Maar ook bedrijven die aan de bron bepaalde materialen of stoffen op de markt brengen, moeten op hun verantwoordelijkheid gewezen worden. De OVAM is van mening dat het fundamenteel is om taken op een correcte manier toe te wijzen aan de overheid en aan de bedrijfswereld, zodat de schaarse overheidsmiddelen kunnen dienen daar waar de overheid het verschil kan maken. Alleen zo kan Vlaanderen de financieringsuitdaging beheersbaar houden. Dankzij het concept van de **(uitgebreide) producentenverantwoordelijkheid** kunnen taken inzake duurzaam materialen- en bodembeheer direct aan bedrijven worden opgelegd, inclusief de financiering ervan. Binnen de overheid is het tenslotte van belang dat **elk beleidsniveau de verantwoordelijkheid opneemt voor de financiering van de activiteiten waarvoor het zelf verantwoordelijk is**.

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER

OVAM